

دومین کنفرانس بین‌المللی ادبیات و پژوهش‌های تطبیقی در آن
The Second International Conference of Literature and Comparative Studies
استان گلستان - گرگان ۱۴۹۵

جلوه‌های تعهد در شعر معروف رصافی

مریم جلیلیان

استادیار زبان و ادبیات عرب دانشگاه لرستان

m.jalilian114@gmail.com

چکیده

تعهد‌گرایی مفهومی محور در حوزه ادبیات است که از دیرباز رد پای آن در میان آثار ادبی دوره‌های مختلف به چشم می‌خورد. ادبیات متعهد به مفهوم معاصر آن که در نقطه مقابل مکتب هنر برای هنر قرار دارد، رویکردی در ادبیات است که به دنبال شکوفایی مکاتب ادبی گوناگون در اروپا و در قرن نوزدهم شکل گرفت.

در مقاله حاضر نگارنده بر آن است، ضمن ارائه‌ی تصویری جامع و کلی از ادبیات متعهد، به بررسی بازتاب انواع تعهد در اشعار معروف رصافی بپردازد و آنها را مورد بررسی قرار دهد. حاصل پژوهش حاضر که به روش توصیفی-تحلیلی صورت گرفته این است که رصافی در اشعارش می‌کوشد تا با بیانی ساده و به دور از پیچیدگی‌های لفظی و معنایی مهمترین آسیب‌های اجتماعی، سیاسی، اخلاقی و اعتقادی، که جامعه عراق از آن رنج می‌برد را به تصویر بکشد.

کلمات کلیدی: تعهد، شعر، معروف رصافی، سیاست و اجتماع.

دومین کنفرانس بین‌المللی ادبیات و پژوهش‌های تطبیقی در آن

The Second International Conference of Literature and Comparative Studies

استان گلستان - گرگان ۱۳۹۵

۱. مقدمه

۱,۱. بیان مسأله

تعهد و التزام یکی از مباحث چالش برانگیز در ادبیات محسوب می‌شود. سؤال اساسی در این زمینه این است که تعهد در ادبیات به چه مفهوم است؟ و آیا موجب غنا و رشد ادبیات می‌شود؟ در پاسخ باید گفت بسیاری، و از جمله پیروان مکتب پست مدرن، بر این باورند که تعهد در ادبیات معنا ندارد و موجب محدودیت و رکود آن می‌گردد. غنیمی هلال در این باره می‌نویسد: «تبلیغات دینی یا مذهبی، نباید مبنایی برای تقویت اثر ادبی قلمداد گردد؛ به طوری که ادبیات برای تقدیس نوع خاصی از شعائر دینی یا مذهبی یا حزبی تبدیل شود و ارزش خود را از خارج از محدوده‌ی ادب کسب کند» (غنیمی، ۱۹۹۸، ۱۵۲).

اما برخی دیگر تعهد را شالوده و روح ادبیات به حساب می‌آورند و معتقدند که ادبیات غیر متعهد، کارکرد خویش را از دست می‌دهد. کارکرد ادبیات همان تعهد و التزام در قبال جامعه، عدالت و اخلاق است. از سوی دیگر مسأله‌ی تعهد، به باور ذهنی افراد مرتبط است و بعید به نظر می‌رسد که ادیب و شاعر به چیزی باور نداشته باشد، و همین باور می‌تواند او را به نوعی تعهد ملزم نماید و به خلق آثار ادبی او جهت و سمت و سو دهد. بنابراین می‌توان گفت یک شعر یا متن ادبی به هر سبک و سیاق و تحت تأثیر هر اندیشه‌ای که نوشته شده باشد باز هم رسالتمند است. اما این فرق می‌کند که چه رسالتی را در خود دارد؟ رسالت اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و...

این پژوهش بر آن است تا به واکاوی مسأله تعهد در شعر "معروف عبد الغنی الرصافی" و جلوه‌های مختلف تعهد در شعر او بپردازد. انتخاب این شاعر از این رو است که ایشان در برهه‌ای حساس از تاریخ عراق می‌زیسته و خود در خانواده‌ای فقیر زندگی کرده‌اند، و به سبب توجه فراوان به فقرا به شاعر بینوایان شهرت یافتند.

۲,۱. سؤالات تحقیق

نگارنده می‌کوشد تا با بررسی اشعار معروف رصافی به برخی سؤالات پاسخ دهد. از جمله اینکه: مؤلفه‌های تعهد در ادبیات چیست؟ و مهم‌ترین مضامین تعهد در شعر رصافی کدام است؟ آیا تعهد او در مقابل دین یا ارزش‌های اخلاقی است؟ و یا اینکه صرفاً تعهدی ملی و وطنی به شمار می‌آید؟

۳,۱. پیشینه تحقیق

موضوع تعهد و ادبیات مسؤول همواره واز جنبه‌های مختلف مورد توجه پژوهشگران بوده است. از جمله تحقیقاتی که در این زمینه صورت گرفته و به بررسی اشعار رصافی پرداخته است می‌توان به دو مورد اشاره کرد:

۱- مقاله‌ی "التزام دینی در شعر معاصر عربی (بررسی موردی شعر معروف الرصافی)، دکتر عبد العلی آل بویه لنگرودی و ابراهیم ناطق تجرق، چاپ شده در ادبیات دینی، شماره هفتم.